

ШЕВЧУК Вікторія Валентинівна,
*старший викладач кафедри психології Полтавського
національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка,
кандидат психологічних наук*

МЕТОДИКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ВЧЕНОГО У СТАНОВЛЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ

Досліджуючи історію становлення психології як науки, ми обов'язково постаємо перед проблемою наукового пізнання ролі окремого вченого у її формуванні. Адже досить важливо виявити та дослідити внесок окремих учених в історію розвитку науки, оскільки без психологів не було б і психології. Безлика історія науки навряд чи може зацікавити, оскільки будь-яке серйозне історичне дослідження не має права бути осторонь особистості ученого.

Грунтуючись на підходах до аналізу структури особистості у психології та історії, зокрема на багатовимірній структурі особистості за В.Ф. Моргуном [3] та на вимогах до біографічних методів, був складений опитувальник «Історико-психологічний портрет вченого». Дана методика має вступ, у якому міститься звернення до респондента, вказується хто і з якою метою проводить опитування. Крім того, зазначається, що респондент може обрати форму відповіді на запитання: анкета чи інтерв'ю. В основній частині питання розбиті на блоки: родовід, сім'я; навчання і професія; посади та професійна кар'єра; наука; соціально-психологічні відносини, захоплення; віра, релігія [2]. Насамкінець – питання експрес-інтерв'ю, при складанні яких враховувався «Опитувальник реального, бажаного та фантастичного бюджетів часу людини» В.Ф. Моргуна.

Процедура проведення опитування: початковий етап проводиться при першому знайомстві респондента з анкетною і містить у собі ознайомлення із метою, інструкцією, бланком опитувальника та рекомендаціями щодо заповнення; основний етап триває протягом часу, який виділяє на відповіді анкети респондент; етап збирання та опрацювання бланків опитувальника з відповідями починається тоді, коли респонденти відповіли на поставлені в анкеті питання.

Даний опитувальник не позбавлений труднощів та обмежень у використанні методики: вади пам'яті, мотивація респондента,

перебільшення або недооцінки своєї ролі. Апробація опитувальника «Історико-психологічний портрет фахівця» за участю викладачів кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова підтвердила його монографічну валідність. Респонденти відповіли майже на всі запитання анкети та внесли декілька редакційних правок без суттєвих зауважень. Матеріали апробації опитувальника були покладені в основу статті до ювілейного збірника «Історія Полтавського державного педагогічного університету в особах» [1].

Підводячи підсумок, зазначимо, що дана методика може бути використана для дослідження персоніфікованої історії розвитку науки або будь-якої галузі життя суспільства. Цей опитувальник поповнить арсенал не лише психологічних досліджень (як різновид біографічного методу засобом інтроспективної рефлексії), а й історичних розвідок у новітній історії (як різновид «історії в особах»), під час співпраці науковців з живими учасниками історичного процесу.

Опитувальник «Історико-психологічний портрет вченого» доцільно доповнити складанням анкетних карток на кожного вченого, що має наступні пункти: дата та місце народження, місце навчання; прізвище керівника (консультанта) дисертації, місце і час роботи; кількість публікацій з проблем психології, кількість підготовлених учнів (кандидатів, докторів наук).

Знання дати і місця народження науковця необхідне для аналізу співвідношення вчених, що має значення для характеристики наукового контингенту психології певного періоду та прогнозування його розвитку. На основі цих матеріалів можна проаналізувати територіальне розміщення наукових кадрів, а також можна визначити зону впливів окремих вищих навчальних закладів та наукових шкіл, що безпосередньо впливали на формування теоретичного світогляду вченого. Місце отримання вищої освіти та навчання в аспірантурі також характеризує співвідношення між ученими, що навчалися і працювали в регіоні та тими, що прибули до краю уже після отримання освіти. Керівник кандидатської чи консультант докторської дисертації – це представник певної наукової школи. Він залишається носієм і представником ідей наукової школи і залучення до цієї школи.

Кількість монографій та перелік основних із них дозволяє оцінити рівень і якість наукової діяльності вченого. Проте історія української психологічної науки переконує нас у тому, що не завжди

кількість і об'єм публікацій оцінюють доробок вченого. Важливим показником функціонування наукової школи є кількість підготовлених кандидатів і докторів наук. Цей показник досить суттєвий для визначення персональної наукової школи науковця, а також, власне, його місця у науковій школі свого вчителя.

Отже, анкета такого змісту дасть можливість зробити об'єктивний аналіз наукового доробку вченого в галузях психології, простежити його наукові погляди і зв'язки, окреслити контури наукової школи, куди входить науковець, та визначити його місце в загальноукраїнській науковій школі.

Література

1. Історія Полтавського педагогічного університету в особах (на посвяту 90-річчя заснування навчального закладу). – Полтава : АСМІ, 2004. – 176 с.
2. Колодочка В.В. Історико-психологічний портрет фахівця. Методичні матеріали та рекомендації / В.В. Колодочка, В.Ф. Моргун. – Полтава : ПДПУ, 2006. – 50 с.
3. Моргун В.Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування / В.Ф. Моргун // Філософська і соціологічна думка. – К., 1992. – № 2. – С. 27-40.